

تاریخ وصول: ۱۳۹۲/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۴/۰۷

مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در برابر جنبش‌های اسلامی (از منظر مقام معظم رهبری)

محمد رحیم عیوضی^۱

مونا پارسا^۲

۱- دانشیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، قزوین، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، قزوین، ایران..

چکیده

امروزه قدرت نرم در محیط بین‌المللی دارای اهمیت و اولویت خاصی است، به گونه‌ای که همه کشورهای تأثیرگذار در صدد استفاده بهینه از عناصر و ابزارهای قدرت نرم برای تأمین اهداف و منافع ملی خود هستند. به اعتقاد بسیاری از نظریه پردازان تأکید صرف بر قدرت سخت موفقیت‌پذیری را در پی نخواهد داشت. با نگاهی به شرایط امروز جمهوری اسلامی متوجه خواهیم شد، بنا به موقعیت جغرافیایی و همچنین ماهیت انقلاب اسلامی که نشأت گرفته از ایدئولوژی انقلابی مبتنی بر اسلام ناب محمدی است، جمهوری اسلامی در جهان اسلام دارای ظرفیت‌های بالقوه‌ای از منظر ابعاد مختلف قدرت نرم بوده و با اهمیتی که ایران به عنوان کشوری مسلمان در جهان اسلام دارد در پی ارتقاء قدرت نرم خود می‌باشد. با توجه به این مهم بیانات مقام معظم رهبری به عنوان رهبر جامعه اسلامی بهترین راهنمای عمل در این حوزه است. مقاله حاضر با استفاده از شیوه تحلیل محتوا کیفی به بررسی فرمایشات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در حوزه قدرت نرم پرداخته، تا به این پرسش که مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جنبش‌های اسلامی چیست؟ پاسخ دهیم. در واقع با استناد به سخنان مقام معظم رهبری مهمترین مؤلفه‌ها را در حوزه مسائلی همچون حمایت از مظلومان و محرومان عالم، وحدت جهانی اسلام، پرهیز از تفرقه، آگاهی بخشی نسبت به جنگ نرم دشمن، حمایت از جریانات سلطه و ظلم ستیز، نفی امپریالیسم و صهیونیسم، نفی رژیم‌های وابسته و اقتدارگرا در جنبش‌های اسلامی و حمایت از مردم سالاری دینی و... می‌توان بیان نمود.

واژه‌های کلیدی: قدرت نرم، ارتقاء قدرت نرم، مؤلفه‌های قدرت نرم، مقام معظم رهبری، جنبش‌های اسلامی.

۴۳

دو فصلنامه مطالعات

بیداری اسلامی

مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در برابر جنبش‌های اسلامی

محمد رحیم عیوضی و همکار

قدرت نرم، محصول و برآیند تصویرسازی مثبت از خود، ارائه‌ی چهره‌ی موجه از خود، کسب اعتبار در افکار عمومی داخلی و خارجی، تأثیرگذاری غیرمستقیم همراه با رضایت بر دیگران، اراده‌ی دیگران را تابع خود کرد و مؤلفه‌هایی نظیر آن است (بیگی، ۱۳۸۸، ۳۰). قدرت نرم، یک ابزار فرصت‌ساز برای دولت‌ها محیط بین‌الملل شده که با یک نگاه مشروع از طریق جذب به جای تطمیع می‌تواند خواسته دولت‌ها را در رسیدن به اهداف محقق نماید.

امروزه مقایسه قدرت نرم در ادبیات اسلامی و غربی، نمایانگر جایگاه تأثیرگذار دو قلمرو فوق‌الذکر در تحولات نظام جهانی می‌باشد، مقام معظم رهبری در این امر می‌فرماید: "تفاوت قدرت نرم اسلامی در مقابل قدرت نرم غربی یکی از مباحثی است که باید بدان توجه داشت بخصوص طلاب و روحانیت معظم شیعه، که در طول تاریخ تشیع محوریت تولید قدرت نرم تشیع را به عهده داشته‌اند". (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۲/۱۰). انقلاب اسلامی ایران با بهره‌مندی و بهره‌گیری از انقلابی با رسالت و پیامی جهانشمول، با جایگاهی ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک، با مطرح ساختن عدالت، صلح، هویت و نفی ظلم و حمایت از مظلوم در اصول سیاست خارجی خود، با تلاش در جهت ایجاد وحدت و همبستگی میان امت اسلامی، با رهبری بیداری اسلامی و اسلام سیاسی در جهان اسلام و کل جهان، با اسلامی‌سازی و جهانی‌سازی مبارزه با صهیونیسم به جای عربی‌سازی و منطقه‌ای و محدود سازی شرایط، با تبدیل مقاومت به یک ارزش و اصل مقبول در روابط بین‌الملل، با نقش مثبت، سازنده و راه‌گشا در حل و فصل بحران‌های منطقه‌ای، با الهام بخشی به جنبش‌های اسلامی و حمایت از آنها، با بالا بردن تولید ناخالص داخلی، میزان درآمد سرانه، سن امید به زندگی، میزان صادرات غیر نفتی، رشد شاخص‌های فناوری و علمی، تعداد پژوهشگران و پژوهش‌های نوین و مدرن، رشد شاخص‌های آموزشی در همه سطوح و به طور خاص در سطح آموزش عالی و... از دارندگان و صاحبان قدرت نرم تعیین کننده در روابط بین‌الملل و معادلات قدرت منطقه‌ای و داخلی است. تلفیقی از قدرت نرم و قدرت سخت، به تدریج انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران را به یک قدرت منطقه‌ای بلامنازع و یک راهبر تمدنی قدرتمند و با نفوذ و تأثیر گذار تبدیل کرده است. در مقاله حاضر ابتدا به تبیین و بررسی مفهوم قدرت نرم می‌پردازیم و تعریف مفهومی از این واژه ارائه داده می‌شود، سپس عوامل مؤثر در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی- مدیریتی را بررسی و نقاط ضعف و قوت موجود در این عوامل را شناسایی می‌کنیم، از

تحلیل این موارد به فرصت‌ها و چالش‌های موجود بر سر راه ارتقاء قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جنبش‌های اسلامی بیان می‌شود، تا با توجه به این فرصت‌ها و چالش‌های که مقام معظم رهبری به آنها اشاره داشته‌اند بتوان به ارتقاء قدرت نرم در جهان اسلام رسید.

مبانی نظری

۱- قدرت نرم

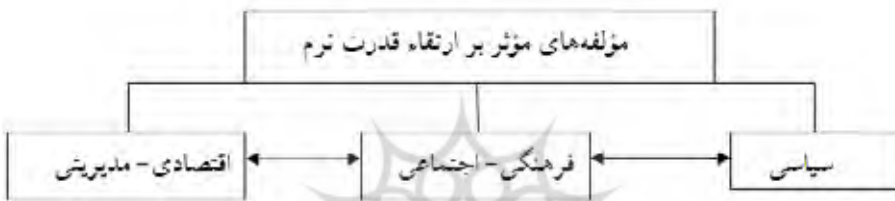
قدرت نرم عبارت از توانایی کسب مطلوب مقصود و هدف از طریق جاذبه، نه از طریق اجبار یا تطمیع است. قدرت نرم از جذابیت فرهنگی، ایده‌آل‌های سیاسی و سیاست‌های یک کشور ناشی می‌شود (نای، ۱۳۸۳، ۸۳). قدرت نرم، محصول و برآیند تصویرسازی مثبت از خود. تأثیرگذاری همراه با رضایت بردیگران، ارادهٔ دیگران را تابع خود کردن و مؤلفه‌های نظیر آن است. (بیگی، ۱۳۸۸، ۳۰) منظور او از قدرت سخت، بهره‌گیری از زور و قدرت نظامی برای تحمیل اراده بر دیگران و قدرت نیمه سخت به قدرت اقتصادی اطلاق می‌شود، قدرت نرم بر جاذبه و قابلیت شکل دادن به علایق دیگران معنی می‌شود. قدرت نرم به عنوان یک واژه در علم سیاست به ویژه در حوزه منازعات بشری از زمان قدیم مطرح بوده است که با ظهور ادیان به ویژه اسلام و گسترش سریع آن در جهان، نقش قدرت نرم برجسته گردید و به یک عامل سرنوشت ساز تبدیل شد. اسلام نه براساس قدرت سخت، بلکه با تکیه بر قدرت نرم گسترش یافت. از قرن شانزدهم و شکل‌گیری نظام ملت - دولت و سلطه یافتن اندیشه‌های مادی گرایانه در غرب، به تدریج قدرت نرم به فراموشی سپرده شد و یا تحت الشعاع قدرت سخت قرار گرفت، در جهان امروز فرهنگ، افکار عمومی، دموکراسی، حقوق بشر و دیگر ارزش‌های اجتماعی و علوم و فناوری؛ مهمترین عناصر و منابع قدرت نرم را تشکیل می‌دهند؛ زیرا با بهره‌مندی از آن می‌توان به اهداف مورد نظر رسید و تصمیمات و سیاست‌های دیگران را از طریق ارائه نتایج مناسب و مفید همگانی ناشی از کاربرد این منابع و عناصر قدرت تغییر داد (پورااحمدی، ۱۳۸۹: ۳۷).

۲- مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم در جنبش‌های اسلامی

ایران در موقعیت فعلی، در قله اندیشه سیاسی اسلام در جهان قرار گرفته است، و همواره چند گام از سایر کشورهای اسلامی جلوتر می‌باشد... با اجرای رابطه دین و سیاست در اجتماع اسلامی و در دولت اسلامی روز به روز پرسش‌ها و مسائل جدیدی مطرح می‌شود و نیازمند تولید پاسخ و تولید راه‌حل اسلامی است (افتخاری، ۱۳۸۸: ۲۵).

مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرمایند: ملت ایران بداند، امروز بزرگترین تلاش و جهادها این است که ایران اسلامی، آباد و ساخته شود و برکاتش آشکار گردد. باید زندگی در این کشور مایه رشد ملت‌های دیگر شود، تا بخواهند از آن درس بگیرند. این، عاملی است که دشمن را محکوم می‌کند. دشمن می‌خواهد وانمود کند که اگر کشور و ملتی به آغوش اسلام پناه برد، باید در فقر زندگی کند و از پیشرفت‌های علمی محروم بماند و نتواند خود را اداره کند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۴/۳/۱۴)

عوامل مؤثری که بر ارتقاء قدرت نرم جمهوری ایلامی ایران در جهان اسلام و جنبش‌های اسلامی وجود دارد سطح سیاسی، فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی-مدیریتی می‌توان بیان نمود.

نمودار (۱) عوامل مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم

در بیانات مقام معظم رهبری قدرت نرم همان قدرت معنوی است و در مقابل قدرت مادی (قدرت سخت) به کار می‌رود از منظر ایشان: "مهم‌ترین کاری که قدرت معنوی دارد، نجات بشر از دست این منیت‌هاست، مهار زدن به این منیت‌ها و این غرورها و این قدرت‌های افسار گسیخته است. برای انسان‌ها این اساس است. هدف قدرت معنوی، نجات انسان در زندگی مادی، نجات انسان از لحاظ زندگی انسانی و نجات در زمینه‌های معنوی است." (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۷/۱۴)، همچنین می‌فرمایند: دانش و معرفت، تدبیر و هوشیاری، احساس مسئولیت و تعهد، توکل و امید به وعده‌ی الهی، چشم پوشیدن از خواست‌های حقیر و کم‌بها در برابر کسب رضای خدا و عمل به وظیفه، این‌ها عناصر اصلی اقتدار امت اسلامی است که او را به عزت و استقلال و پیشرفت مادی و معنوی می‌رساند و دشمن را در زیاده‌خواهی و دست‌اندازی به کشورهای اسلامی نا کام می‌سازد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶/۰۹/۲۷).

دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران بر پایه‌ی مثلث طلایی (عزت، حکمت و مصلحت) استوار است. اگر به هر یک از آنها بی‌توجهی شود ایران در روابط بین‌المللی نخواهد توانست نقش آفرینی کند. لازمی نقش آفرینی، پایبندی به اصول عزت، حکمت و مصلحت می‌باشد که باید نسبت به مقتضیات و شرایط تصمیمات مناسبی اتخاذ گردد. نتیجه‌ی چنین امری نقش آفرینی

«مؤثر» و «سازنده» در عرصه‌ی روابط بین‌الملل خواهد بود.

بنابراین با عنایت به فرمایشات مقام معظم رهبری در قالب سخنرانی‌ها، فرمان‌ها، پیام‌ها و تفکرات انقلابی مبتنی بر افکار اسلامی تبیین شده نیاز امروز ما را بر این رهنمودها از هر زمان دیگر افزون نموده است، در این زمینه می‌توان مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی را از منظر ایشان بیان نمود:

۲-۱- مؤلفه‌های سیاسی

در سیاست، غیر از عناصری همچون مشروعیت سیاسی، اعتماد ملی، کارآمدی و انسجام شاخص‌های دیگری نیز مورد توجه قرار می‌گیرند. عناصری بین‌المللی، شیوه برخورد با موضوعات مهم جهانی، حجم ارتباطات دیپلماتیک مطبوع، عکس‌العمل مناسب در برابر مسائل تضعیف‌کننده داخلی و خارجی و همچنین حجم میزبانی سازمان‌های بین‌المللی، کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌ها می‌توانند شاخص‌های مناسبی در راستای ارزیابی میزان موفقیت یا شکست مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران به حساب آیند.

۲-۱-۱- مردم سالار دینی

یکی از مؤلفه‌های اساسی در نظام جمهوری اسلامی ایران مردم سالاری دینی است. مقام معظم رهبری در رابطه با مردم سالاری دینی و حضور مردم در صحنه می‌فرمایند: «آنجایی که جای حضور مردم است حضور مردم استوار، مقتدر، عازم، بی‌ملاحظه از همه قشرها بازآمدند خیابانها را پر کردند و مانند یک شط‌خروشان همه این زباله‌ها و زیاده‌ها را شستند و با خودشان بردند، مردم چنینند، مردم اهل وحدتند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۷۹/۱۱/۲۵) و در جای دیگری می‌فرمایند: «پایه ارزش‌های اسلامی و انقلاب ما بر دو پایه مکتبی و مردمی است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۶۸/۱۱/۱۹). همچنین در جای دیگری می‌فرمایند: «ملت ایران مفتخر است که مسیر مردم سالاری اسلامی را در دوره‌های پی‌در پی با انگیزه و نشاط، پیموده و این درخت سرسبز و ثمربخش را در هر دوره، سرفرازتر و ریشه دارتر کرده است» (بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۹۲/۵/۱۲).

کشور ایران با ارائه مدلی نوین از مردم سالاری در نظام سیاسی پیوند مبارکی میان سنت و تجدد برقرار نموده، نظام سیاسی اسلام را احیا کرد و از آن پیرایه‌زدایی نموده و گوش‌های از چهره‌ی واقعی اسلام ناب را در عرصه‌ی سیاست و اجتماع را نمایان ساخت.

۲-۱-۲- عدالت خواهی در روابط بین الملل

مقام معظم رهبری پیام اصلی انقلاب اسلامی ایران را عدالت می‌دانند امروز مهمترین حرف نظام اسلامی، عدالت است. ایشان عدالت را پیام اسلام برای همه جوانان دنیا معرفی می‌نمایند و جاذبه این شعار پرمحتوای نظام جمهوری اسلامی را برای جوانان دیگر کشورها نیز یادآور می‌شوند: «امروز پیام اسلام پیام جذابی است. پیام ما پیام عدالت است پیام ما پیام نجات انسان‌ها و نجات جوان‌هاست. وقتی ما اسم جوان را می‌آوریم فقط به جوان‌های جامعه خودمان نگاه نمی‌کنیم. امروز نسل‌های جوان را در سرتاسر دنیا بر اثر دوری از معنویت زیر فشار قرار می‌دهد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۱/۴/۲). مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «ما با معیار عدالت بین‌المللی گرایش به معنویت، کرامت‌دادن به نوع انسان و گرایش به دین خدا و به معنویت و اخلاق معنوی سرکار آمدیم. ما با معیار تن‌ندادن و قدرت‌طلبی و زیاده‌خواهی سیطره‌جویان عالم سرکار آمده‌ایم این‌ها معیارهای جمهوری اسلامی است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۱۲/۸)

۲-۱-۳- دیپلماسی فرهنگی

اهمیت دیپلماسی در روابط بین‌الملل بر کسی پوشیده نیست. در این راستا با افزایش قدرت نرم در سطح جهانی و بین‌المللی از یک سو و گرایش کشورها به مناسبات فرهنگی از سوی دیگر می‌توان به اهمیت دیپلماسی فرهنگی پی‌برد. دیپلماسی فرهنگی زمانی که چند ملت مشترکات فرهنگی بیشتری داشته باشند بارزتر جلوه می‌کند این امر در جهان اسلام نمود دو چندانی برای جمهوری اسلامی ایران دارد.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «امروز دیپلماسی ما از جهاتی حتی از دیپلماسی در دوران جنگ که خیلی پیچیده و سخت بود سخت‌تر ظریف‌تر و ابتکارطلب‌تر است. اگر بخواهیم اصول سیاست خارجی را که برپایه‌ی عزت و حکمت و مصلحت استوار است بر اوضاع و شرایط پیچیده‌ی امروز دنیا و وضع خاص خودمان تطبیق کنیم بلاشک رواست، ابتکار عمل، پرکاری، دقت و پای‌بندی شدید به اصول و آرمان‌ها جزو وظایف عمومی دستگاه دیپلماسی ما است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۴/۱۸).

۲-۱-۴- استکبار ستیزی، ظلم ستیزی

انقلاب اسلامی موجب شد روحیه ظلم ستیزی و مبارزه با استکبار در جهان اسلام

پدیدار شده و امید به حاکمیت آرمان‌های اسلامی دو چندان گردد. انقلاب اسلامی توانست با ارتقای آگاهی و بیداری گسترده در بین مردم مسلمان، محروم و مستضعف جهان اسلام، روحیه شهامت و شجاعت لازم در آنان را برای مبارزه ایجاد کند و با ایجاد خودباوری نسبت به توان و امکانات درونی و تشویق لزوم شناخت فزون‌تر نسبت به تجربه‌ی تاریخی و عملی جنبش آزادی‌بخش، جرأت حرکت‌های مردمی را برای مبارزه بر اساس اندیشه‌های انقلابی اسلام فزونی بخشد. رهبر فرزانه‌ی انقلاب در این مورد می‌فرماید: «اسلام و قرآن با ظلم نمی‌سازد، با تجاوز و ستمگری نمی‌سازد، با تسلط رژیم‌های خودکامه بر ملت‌ها و بر مردم دنیا نمی‌سازد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵/۸/۳۰). در جای دیگر می‌فرمایند: «برجسته شدن ارزش‌های انقلاب در گفتار و رفتار دولت از جمله ساده زیستی و دوری از تجمل، استکبار ستیزی و افتخار به انقلابی‌گری و تلاش برای ارتباط گسترده با مردم از جمله نقاط قوت دولت است که منشأ برکات و آثار مثبتی بوده است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۶/۲).

۲-۱-۵- ایجاد وحدت

در اندیشه‌ی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) بر ایجاد روابط دوستانه بسیار تأکید شده و مسلمانان برای ایجاد وحدت و یکپارچگی به این امر فرا خوانده شده‌اند. به عقیده‌ی ایشان رفتار دوستانه در قالب احترام متقابل و کمک‌های مادی و معنوی و حسن معاشرت با دیگر کشورها کافی می‌باشد و نیازی به برقراری ارتباط در مرتبه‌ی اعلا‌ی آن که باعث وابستگی و از دست رفتن عزت و سر بلندی ملت شود نیست. معظم‌له با پیروی از ائمه اطهار (س) و سنت پیامبر (ص) تلاش می‌کند تا وحدت‌اندیشه و نظر را در میان ملت ایران پدید آورد و عوامل واگرایی مانند طایفه‌گرایی، تبعیض‌طلبی را نفی می‌کند و این اندیشه‌ی بنیادی را گسترش می‌دهد، که همه‌ی ملت‌ها برابر و برادرند و کسی را بر کسی امتیاز نیست. وحدت و اتحاد ملی یکی از مهم‌ترین عوامل تولید قدرت و اقتدار ملی محسوب می‌گردد که همواره در کلام امام راحل و رهبری انقلاب موج می‌زند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «ما عناصر قدرت فراوانی داریم اینها را باید حفظ کنیم و روز به روز افزایش دهیم. مهم‌ترین عنصر قدرت ما مردم هستند و بزرگترین عاملی که این مردم را در صحنه و فعال نگه می‌دارد ایمان و اتحاد آنها است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۱۲/۲۷).

۲-۲- مؤلفه‌های اجتماعی

ارزش‌های محدود و فرهنگ‌های جزئی، کمتر قادر به تولید قدرت نرم هستند، بنابراین فرهنگ عام و جهانی، منبع مهمی از قدرت نرم است (امام زاده فرد، ۱۳۸۹: ۱۵۰). اما همان گونه که نای نیز تأکید دارد، تأثیرگذاری فرهنگ به مثابه قدرتنرم، به بستر و زمین‌های بستگی دارد که این قدرت در آن اعمال می‌شود (هولاسو، ۱۳۸۹: ۲۶۰). مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «فرهنگ هویت یک ملت است. ارزش‌های فرهنگی روح و معنای حقیقی یک ملت است. همه چیز مرتبط بر فرهنگ است. فرهنگ حاشیه و ذیل اقتصاد نیست، حاشیه و ذیل سیاست نیست، اقتصاد و سیاست حاشیه و ذیل بر فرهنگ‌اند، به این باید توجه کرد. نمی‌توانیم فرهنگ را از عرصه‌های دیگر منفک کنیم (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۰۹/۱۹). در ادامه نقاط قوت در این سطح را بیان می‌کنیم.

۲-۲-۱ - روحیه اعتماد به نفس و خودباوری و هوشمندبودن

این مهم را مقام معظم رهبری چنین توصیه می‌فرماید: «هوشمند بودن، فریب نخوردن، اعتماد به نفس داشتن، قدرت ایستادگی را در خود تقویت کردن، باور داشتن به اینکه می‌توان قدرت‌مند بود و ایستادگی کرد این‌هاست که یک ملت را نگه می‌دارد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۰۸/۰۴). ایشان در جای دیگری می‌فرماید: «امید به آینده» نیز چراغ راه ملتی است که همیشه برای رسیدن به قله‌ها باید آن را در دل خود افروخته دارد. نگاه به آینده و نگاه به افق روشن از ویژگی‌های رهبر بصیری است که بر قدرت معنویت تکیه دارد: «ما افق روشن را می‌بینیم. همیشه و هر وقت نگاه میکنم احساس می‌کنم آینده روشن است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹).

۲-۲-۲ - حوزه‌های علمیه

حوزه‌های دینی مراکز قدرت فرهنگی هستند، با افزایش بهره‌گیری از ظرفیت‌های این مراکز از یک سو تبادل جوانان جوامع اسلامی از سوی دیگر می‌توان قدرت نرم‌افزاری جمهوری اسلامی را با تبدیل فرهنگی و اسلامی افزایش داد، گسترش مراکز مذهبی در شهرهای مختلف اسلامی و دینی و تبلیغ بیشتر فرهنگ ایرانی اسلامی از این طریق محیا می‌شود، حوزه‌های علوم اسلامی از سنگرهای فرهنگی دینی بوده‌اند، خیزش‌های اجتماعی، نهضت‌های ملی و مذهبی و هر حرکتی ریشه در این مراکز

داشته است. مقام معظم رهبری که خود سال‌ها در این حوزه‌ها در مقام شاگردی و استادی حضور داشته‌اند می‌فرمایند: «قطعاً یکی از اصلی‌ترین تأمین‌کنندگان قدرت علمی برای نواندیشی مبتنی بر متون اسلامی، متخصصان حوزوی هستند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۹/۷/۱۵).

۲-۲-۳- منطق و عقلانیت

توجه به منطق و عقلانیت و سخنان حکمت‌آموز به عنوان اصل اساسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران باید تالو و ویژه‌های داشته باشد این قدرت یکی از راهبردهای امنیتی و دفاعی نظام‌های مبتنی بر ارزش‌های الهی می‌تواند باشد. از منظر مقام معظم رهبری: در نبرد نرم قدرت تعیین‌کننده با کسانی است که بتوانند «منطق و عقلانیت سیاسی و سخنان حکمت‌آموز را ارائه دهند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۰/۱۲/۲۸). اگر در جنگ سخت ترکش‌ها و گلوله‌ها کاهنده نیروی دشمن است در نبرد نرم این «سخنان حکمت‌آموز است که در قلب‌ها نفوذ می‌کند و نیروی دشمن را می‌کاهد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۰/۱۲/۲۸).

۲-۲-۴- رسانه‌ها

یکی از مسائل ارتباط جمعی مؤثر در بحث قدرت نرم رسانه‌ها هستند، اعم از شنیداری و دیداری با استفاده مناسب از این رسانه‌ها در داخل و عرصه بین‌الملل می‌توان با تأکید بر اصول و ارزش‌های فرهنگی جامعه به افزایش قدرت نرم کشور کمک کرد در این راستا با توجه به رویکردهای فرهنگی مؤثر می‌توان برنامه‌ریزی‌های بلند مدتی داشت. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «باید از آنچه که در اختیار داریم حداکثر استفاده را بکنیم ما نه از صدا و سیما مان، نه از مطبوعات مان و نه از خیلی از منابع عظیم عمومی مان آنچنان که باید و شاید استفاده نکنیم این از ضعف‌های ما است این ضعف‌ها را بایستی کم کنیم» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۱۱/۲۷). توصیه‌ی ایشان در مورد جهت‌گیری صدا و سیما چنین است: «جهت‌گیری اساسی صدا و سیما باید درست نقطه‌ی مقابل همان جهت‌گیری باشد که آنها (دشمنان) دارند. آنها می‌خواهند فرهنگ ملت را از گرایش به ایمان، ارزش‌ها و گرایش به اصول اسلامی و استقلال و هویت ملی بر گردانند. شما باید درست نقطه‌ی مقابل این کار را مورد اهتمام خودتان قرار دهید» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۳/۲/۲۸).

۲-۲-۵- استفاده از هنر

در بیانات مقام معظم رهبری استفاده از مسائل هنری و به ویژه استفاده از هنرهای اسلامی و مذهبی بسیار تأکید شده است. با ظرفیتی که جامعه اسلامی ایران از آن برخوردار است، حتی برخوردار از این هنرها به عنوان عاملی برای ایجاد ارتباطات و وحدت در میان جوامع اسلامی می‌توان بهره گرفت.

ایشان می‌فرمایند: «اگر قدرت نرم بر هنر سوار شود و بر فرهنگ غنی و بالنده تکیه داشته باشد «وبا قالبی مناسب به میدان آورده شود» رسوخ آن در دل‌ها بیشتر می‌شود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴/۶/۸۸). در جای دیگری بیان می‌کنند: «استفاده از هنر بالاخص هنر سینما از شیوه‌های رایج قدرت نرم است. امروز استکبار به این اکتفا نمی‌کند که شمشیر نشان بدهد، شمشیر هم نشان می‌دهد، اما در کنار او به ده‌ها شیوه دیگر متصل می‌شود» به نظر مقام معظم در بحث هنر، باید قالب‌های خوب هنری برای کارهای فرهنگی در نظر بگیریم: «بایستی قالب را خوب انتخاب کنید و هنر را بایستی تمام عیار توی میدان بیاورید» (بیانات مقام معظم رهبری، ۲۵/۲/۸۶).

۲-۲-۶- بصیرت اجتماعی

می‌توان از آگاهی و بصیرت اجتماعی در میان مردم به عنوان یکی از عناصر مهم نظام انقلاب اسلامی اشاره کرد، که باعث هماهنگی مردم در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌شود. مقام معظم رهبری در این خصوص چنین می‌فرماید: «باید بیدار باشید، باید هوشیار باشید، باید در صحنه باشید، باید بصیرت را محور کار خودتان قرار دهید، مواظب باشید دچار بی‌بصیرتی نشوید، دشمن را بشناسید، به ظواهر دشمن فریب نخورید. مادگیری، گرایش مادی، تفکر مادی، تمدن مادی، دشمن بشریت و دشمن شماست» (بیانات مقام معظم رهبری، ۴/۸/۱۳۸۹). و در جای دیگری می‌فرماید: «بصیرت به معنای شناخت راه، هدف و دشمن واقعی است و امروز ملت ایران به خصوص جوانان از بصیرت بر خوردارند اما لازم است این ویژگی روز به روز در جوانان افزایش یابد و تقویت شود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۸/۳/۱۳۸۰). همچنین می‌فرماید: «ملتی که بصیرت دارد، مجموعه‌ی جوانان یک کشور وقتی بصیرت دارند، آگاهانه حرکت میکنند و قدم برمی‌دارند، همه‌ی تیغ‌های دشمن در مقابل آن‌ها کند می‌شود. بصیرت این است. بصیرت وقتی بود، غبار آلودگی فتنه نمی‌تواند آنها را گمراه کند، آنها را به اشتباه بیندازد. اگر بصیرت نبود، انسان ولو

با نیت خوب، گاهی در راه بد قدم می‌گذارد. شما در جبهه‌ی جنگ اگر راه را بلد نباشید، اگر نقشه‌خوانی بلد نباشید، اگر قطب‌نما در اختیار نداشته باشید، یک وقت نگاه می‌کنید می‌بینید در محاصره‌ی دشمن قرار گرفته‌اید، راه را عوضی آمده‌اید، دشمن بر شما مسلط می‌شود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۱۲/۱۸).

۲-۲-۷- بسیج

بسیج ماندگارترین یادگار انقلاب اسلامی و میراث امام خمینی (ره) است. هدف از تشکیل این نهاد، بسیج قوای میلیونی در یک تشکیلات منسجم و فرهنگی می‌باشد. بر اساس یک تعریف، بسیج روندی است که در آن یک واحد اجتماعی به سرعت بر منابعی که پیشتر بر آنها کنترل نداشته، کنترل پیدا کند (بشیریه، ۱۳۷۴: ۷۹). وجود نیروهای با انگیزه و آگاه در بسیج، باعث توجه به اهداف شده و نهاد بسیج را تولید کننده سرمایه اجتماعی به عنوان مؤلفه قدرت نرم می‌کند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «بسیج مایه‌ی عزت کشور و نظام است. چون معنای بسیج حضور متن مردم در عرصه‌های فعالیت‌های اساسی برای ملت و کشور است. هر دولتی و هر کشوری وقتی مردم را داشته باشد، هر جایی که متن مردم حضور پیدا کنند و مردم حرکت بکنند به یک سمتی، پیروزی قطعی است، این یک چیز مسلم است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۲/۸/۲۹). در جای دیگر مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «اگر بتوانید بسیج را هر چه فراگیرتر کنید و دل‌های بیشتر و نشاط تراکم‌تری را وارد این صحنه‌ی عمل بکنید، آینده‌ی این کشور تضمین شده‌تر است. روحیه‌ی بسیجی یک روحیه‌ی است که اگر در هر نقطه‌ای و در هر قشری بوجود بیاید در آنجا فعالیت و نشاط و حرکت و حیات را مضاعف و چند برابر می‌کند این معنای بسیج است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۹/۷).

۲-۳- مؤلفه‌های اقتصادی مدیریتی

در حقیقت رشد اقتصادی مناسب، وجود رفاه و بالا بردن نرخ امید به آینده مردم یک کشور می‌تواند الگوی بسیار جذابی را در راستای جذب دیگران، پدید آورد. کشوری که بتواند الگوی اقتصادی مناسبی را اتخاذ نموده، بیش از هرگونه تلاش برای تحت تأثیر قرار دادن کشورهای دیگر، رفاه و پویایی اقتصادی کشور خویش را به رخ آنان بکشانند، ابزار مقتدر و استواری از مؤلفه‌های قدرت نرم را برگزیده است.

۲-۳-۱- جنبش نرم افزاری

علم و تکنولوژی دستاوردی تمدنی است و تنها می‌توان آن را در یک چهارچوب تمدنی درک کرد. این دستاورد تمدنی خود مهمترین عامل تمدن ساز در طی تاریخ تحولات جوامع انسانی بوده است (هاف، ۱۳۸۴: ۵۵). انقلاب اسلامی ایران با توجه به نوآوری و نواندیشی و بومی کردن فرهنگ و علم در صدد تحقق آرمان‌های علمی و نوآوری‌های علمی در حوزه‌های مختلف است تا با استفاده از انقلابی که در زمینه علم در کشور صورت گرفته بتواند به ارتقاء قدرت نرم نیز دست پیدا کند، رهبر فرزانه انقلاب خواستار تحقق جنبش نرم‌افزاری همه‌جانبه و فراگیر شدند.

رهبری در رابطه با جنبش نرم افزاری می‌فرمایند: «ایجاد فرهنگ تولید علم، ارتقای قدرت علمی و جرأت علمی، پرورش و شکوفایی استعدادها، نفی الگوپذیری تقلیدی از فرهنگ غرب، ایجاد تحولات و پیشرفت‌های علمی در چارچوب ارزش‌های دین مدار، ارتقای روحیه خودباوری و اتکاء به نفس و اندیشه و اراده خودی، استفاده از ظرفیت‌های علمی بومی، تقویت بنیه پژوهش کشور، تعالی و رشد اقتصادی و علمی کشور با هویت بخشیدن به مراکز علمی، پیوند مفاهیم و اخلاق دینی با علم روز، ایجاد خلاقیت و نوآوری علمی، اهتمام به فراگیری علم و دانش با ارتقای ایمان و معنویت، عنایت به آزاداندیشی، دین‌باوری و نواندیشی دینی و نفی تحجر و جزم‌گرایی و تفکر و فرهنگ وارداتی غرب، هوشیاری در برابر تئوری‌های وارداتی، نفی تفکر تقلیدی و تبعی و اهتمام به فکر استقلالی به منظور پرهیز از انفعال و مجذوبیت و مبهوت بودن در برابر تحلیل‌های بیگانه، اهتمام به تولید علم و بومی کردن آن بر مبنای فرهنگ ملی و ارتقای توسعه انسانی، گسترش و اعتلای جنبش نرم‌افزاری در حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی بر اساس اصول و ارزش‌های ایران اسلامی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای توسعه و اعتلای فعالیت‌های تحقیقاتی پیرامون نوآوری و دستیابی به فناوری‌های نوین. باید مغزهای متفکر استاد و دانشجوی ما بسیاری از مفاهیم حقوقی، اجتماعی و سیاسی را که شکل و غالب غربی آنها در نظر بعضی مثل وحی منزل است و نمی‌شود درباره‌اش اندک تشکیکی کرد، در کارگاه‌های تحقیقاتی عظیم علوم مختلف حلاجی کنند، روی آنها سؤال بگذارند، این جزمیت‌ها را بشکنند و راه‌های تازه‌ای بیابند، هم خودشان استفاده کنند و هم به بشریت پیشنهاد کنند. امروز کشور ما محتاج این است، امروز انتظار کشور ما از دانشگاه این است، دانشگاه باید بتواند یک جنبش نرم‌افزاری همه‌جانبه و عمیق در اختیار این کشور و این ملت بگذارد تا آن کسانی که اهل کار و تلاش هستند، با

پیشنهادها و با قالب‌ها و نوآوری‌های علمی خود بتوانند بنای حقیقی یک جامعه آباد و عادلانه مبتنی بر تفکرات و ارزش‌های اسلامی را بالا ببرند امروز کشور ما از دانشگاه این را می‌خواهد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۹/۲۸).

۲-۳-۲- تقویت الگوی ایرانی - اسلامی در برنامه‌های اقتصادی

با تأکید بر اینکه تنظیم الگوی پیشرفت کشور براساس الگوی اسلامی - ایرانی یک مسئله حیاتی است مقام معظم رهبری خاطر نشان کردند «به طور قاطع می‌گویم الگوی غرب برای توسعه یک الگوی ناموفق است زیرا با وجود دستیابی کشورهای غربی به ثروت و قدرت، ارزش‌های انسانی و معنویت در این جوامع از بین رفته‌اند. ایشان همچنین می‌فرمایند: «اقتصاد کشور باید براساس برنامه‌ها و سیاست‌هایی که در داخل کشور تنظیم و ترسیم شده، شکوفا گردد و نه با تسلیم شدن در برابر توصیه‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۰۴/۱۰). ایشان در جای دیگر می‌فرمایند: «پیشرفت کشور تنها براساس الگوی اسلامی - ایرانی امکان‌پذیر است و مهمترین وظیفه نخبگان اعم از دانشگاهی و حوزوی تنظیم نقشه جامع پیشرفت کشور براساس مبانی اسلام است. غربی‌ها در تبلیغات خود، اینگونه القاء کرده‌اند که توسعه و پیشرفت مساوی با غربی شدن است و متأسفانه برخی از کارگزاران و نخبگان کشور نیز مدل پیشرفت را صرفاً یک مدل غربی می‌دانند که این مسئله غلط و خطرناک است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶/۲/۲۵).

۲-۳-۳- ظرفیت منابع انرژی و نیروی انسانی

از مزیت‌های دول اسلامی و ایران تراکم جمعیتی بالا بعلاوه قرار گرفتن در حساس‌ترین نقاط جهان است. کشور ما دارای توانایی‌های فراوان می‌باشد در این میان به توانایی‌های انسانی، جغرافیایی و تکنولوژیکی می‌توان اشاره نمود، هر کدام از این ظرفیت‌های نهفته در جامعه قدرت کشور را افزایش میدهد و با یک برنامه‌ریزی منسجم و مستمر می‌بایست در جهت ارتقاء قدرت نرم از این عوامل استفاده لازم را داشت. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «امروز بخش عظیمی از حساس‌ترین نقاط دنیا به لحاظ اقتصادی، منابع، سوق‌الجیشی و وضعیت اجتماعی، در اختیار مسلمانان است. نقاط التقای سه قاره‌ی بزرگ و مهم عالم - یعنی آسیا و آفریقا و اروپا - در اختیار مسلمانان است. مهمترین منابع نفت و بسیاری از منابع دیگر عالم، در اختیار مسلمانان است. امروز دنیای استکباری و امپراطوری‌های زر و زور می‌دانند

که اگر اسلام در دل مسلمانان و جوامع اسلامی حیات دوباره پیدا بکند، منافع آنها منافع متکی به سلطه و زورگویی و دو قطبی بودن عالم - به خطر خواهد افتاد (بیانات مقام معظم رهبری، ۶۹/۸/۵).

جدول (۱) مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم در جنبش‌های جهان اسلام

مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء قدرت نرم	مؤلفه‌ها
ایجاد وحدت استکبار ستیزی، ظلم ستیزی دیپلماسی فرهنگی مردم سالار دینی عدالت خواهی در روابط بین الملل	سیاسی
بسیج بصیرت اجتماعی استفاده از هنر رسانه‌ها منطق و عقلانیت حوزه‌های علمیه روحیه اعتماد به نفس و خود باوری و هوشمند بودن	فرهنگی - اجتماعی
ظرفیت منابع انرژی و نیروی انسانی تقویت الگوی ایرانی - اسلامی در برنامه‌های اقتصادی جنبش نرم افزاری	اقتصادی - مدیریتی

نتیجه گیری

قدرت کلیدی‌ترین مؤلفه تعیین کننده مناسبات برای تعیین جایگاه کشورها در عرصه روابط بین الملل است. واقعیت‌های جهانی مبین آن است که اغلب کشورها درصددند قدرت سخت را به قدرت نرم، زور را به قانون و قدرت را به اقتدار مشروع تبدیل کنند. بنابراین بیشتر کشورها در سال‌های اخیر حرکت به سمت بعد نرم‌افزاری قدرت را در دستور کار خود قرار داده‌اند، دیگر زمان استفاده از قوای نظامی رو به پایان است، تمامی

دولت‌ها به نقش قدرت نرم به عنوان مهم‌ترین عامل بازدارنده در روابط بین‌الملل اشاره دارند و در صدد ارتقاء آن هستند. با نگاهی به محورهای بیان شده می‌توان ادعا نمود که نظام جمهوری اسلامی ایران در برخی از مؤلفه‌های مذکور، حوزه مناسبی را پوشش داده و با فعالیتی مداوم و هدفمند، توانسته اقتدار نرم خود را در آن حوزه‌ها ارتقا دهد و در برخی دیگر از جنبه‌ها نیز از ابتدا و یا در میانه راه ضعیف عمل نموده و نتوانسته است از ظرفیت‌های موجود در آن خصوص بهره لازم را برای تأثیرگذاری بر کشورهای دیگر ببرد. در بیشتر جنبش‌های اسلامی، تأثیر ایران انقلابی غیر مستقیم بوده، و ایران عمدتاً نقش الگو را داشته است، نه مداخله‌گر مستقیم. این نکته به ویژه در دوره آغازین پس از انقلاب صادق بود که سنی و شیعه در سراسر جهان اسلام، شهادت و ایمان انقلابیون را می‌ستودند و ایران با بنیادگرایی و احیاءگرایی اسلامی مترادف شمرده می‌شد. الگوی ایران برای فعالان مسلمان محلی عامل شتاب دهنده‌های بود و آنان می‌دیدند که نگرانی‌های آنان، اینک نه منحصر به فرد است و نه لاینحل، شورش‌های سیاسی خودجوشی در مکان‌های مختلفی همچون عربستان سعودی، پاکستان، کویت و بحرین روی داد و نمایندگانی از سازمان‌های اسلامی خاورمیانه و جنوب و جنوب شرقی آسیا بلافاصله پس از انقلاب به تهران سفر کردند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «در حقیقت امام بزرگوار ما در این نهضت عظیمی که در کشورمان و در جهان اسلام به وجود آوردند، دو پرچم را بلند کردند و برافراشته نگاه داشتند: یک پرچم عبارت است از پرچم احیاء اسلام، به عرصه آوردن این قدرت عظیم و لایتناهی. پرچم دوم، پرچم عزت و سربلندی ایران و ایرانی. این دو تا پرچم برافراشته به دست قدرتمند امام بزرگوار ماست پرچم اول که در حقیقت یک بعد از دعوت امام و نهضت امام است مربوط به امت بزرگ اسلامی است پرچم دوم هم اگرچه مربوط به ملت ایران است، مربوط به ایران و ایرانی است، اما چون یک تجربه عملی از تحرک حیات بخش اسلام است، برای امت اسلامی امیدآفرین و حرکت ساز است، چون این نهضت بزرگ در ایران تجربه عملی بیداری اسلام بود، بنابراین اگرچه که به طور مستقیم مربوط به ایران و ایرانی است اما نتیجه آن باز برای امت اسلام دارای ارزش و اهمیت است (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۷۳/۱۴)

علاوه بر تلاش‌های گسترده و مهمی که باید به منظور رفع ضعف‌های موجود در جهت مقابله با تهدیدات کنونی یا در حال ظهور علیه کشور در حوزه ارتقاء قدرت نرم در سطوح مختلف سیاسی، اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی مدیریتی انجام می‌شود، باید با به برنامه‌ریزی‌های منسجم برای ارتقاء قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران توجه داشت که پیش از قابلیت‌افزایی و به عبارتی تقویت پی‌ساخت‌ها، ورود عجلولانه به صحنه عملیات در خوش‌بینانه‌ترین نگرش، تأثیرات مقطعی و در نگاهی واقعیت‌انگازانه، پیامدهایی مخربی در پی خواهد داشت.

منابع

کتاب

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۸)، "قدرت نرم و نبرد نا متقارن"، تهران، دانشگاه امام صادق (ع).
- بشیریه، حسین (۱۳۷۴)، "انقلاب و بسیج سیاسی" انتشارات دانشگاه تهران.
- بیگی، مهدی (۱۳۸۸)، "قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)"، تهران دانشگاه امام صادق (ع).
- پور احمدی، حسین (۱۳۸۹)، "قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران"، قم: بوستان کتاب.
- عیوضی، محمد رحیم (۱۳۸۸)، "جهانی شدن و همگرایی کشورهای اسلامی"، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- نای، جوزف (۱۳۸۳)، "کاربرد قدرت نرم"، ترجمه محسن روحانی، انتشارات دانشگاه تهران.
- هاف، تئودور (۱۳۸۴)، "خاستگاه نخست علم جدید: اسلام، چین و غرب"، ترجمه حمید تقوی پور، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.

مقالات

- هولاسو، امین پاشایی (۱۳۸۹)، "جنگ نرم دشمن علیه عاشورا و انقلاب اسلامی"، فصلنامه فرهنگی دانشکده علوم اسلامی دانشگاه افسری و تربیت مدرس امام حسین (ع)، سال اول، شماره ۲.
- امام زاده، پرویز (۱۳۸۹)، "بررسی جایگاه قدرت در سیاست از دوران باستان تا زمان معاصر"، فصلنامه مطالعات سیاسی، سال دوم، شماره ۷.

سخنرانیها

- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۶۸)، *بیانات در دیدار روحانیون استان یزد*، ۱۳۶۸/۱۱/۱۹.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۶۹)، *بیانات در دیدار با روحانیون و طلاب آزاده*، ۰۵/۰۸/۱۳۶۹.

- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۰)، **بیانات در دیدار با وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و نمایندگان فرهنگی ج.ا.ا. در خارج از کشور**، تهران: ۷۰/۴/۱۸.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۱)، **بیانات در جمع فرماندهان سپاه**، ۷۱/۴/۲.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۴)، **بیانات در مراسم سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)**، ۱۴/۰۳/۱۳۷۴.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۵)، **دیدار با مسؤولان نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌ها و اعضای شورای مرکزی تشکلهای اسلامی**، ۱۳۷۵/۸/۳۰.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۹)، **بیانات در اجتماع مردم کرج**، ۷۹/۱۱/۲۷.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۹)، **بیانات در اجتماع بزرگ نیروی مقاومت بسیج مردمی به مناسبت سالروز تشکیل بسیج**، ۱۳۷۹/۱۱/۲۵.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۷۹)، **بیانات در خطبه‌های نماز جمعه**، تهران: ۷۹/۹/۲۸.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۰)، **بیانات در اجتماع زائران مرقد مطهر امام خمینی (ره)**، ۱۳۸۰/۱۲/۲۸.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۰)، **بیانات در دیدار گروه کثیری از اصناف**، ۱۳۸۰/۴/۱۰.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۰)، **بیانات در دیدار گروه کثیری از اصناف**، ۱۳۸۰/۲/۱۰.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۰)، **بیانات در دیدار آقای کوفی عنان دبیرکل سازمان ملل متحد و هیأت همراه**، ۱۳۸۰/۱۲/۲۷.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۸)، **دیدار مقام معظم رهبری با شورای عالی اشتغال**، ۸۸/۷/۱۴.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۴)، **بیانات در دیدار با اقشار مختلف مردم**، تهران: ۱۳۸۴/۱۲/۸.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۹)، **بیانات در دیدار با مسؤولان و کارگزاران نظام ج.ا.ا.**، تهران: ۸۹/۸/۴.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۶)، **بیانات در دیدار جمع کثیری از مردم آذربایجان شرقی**، ۸۹/۷/۵.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۶)، **بیانات در دیدار با رئیس جمهور و هیئت دولت**، تهران: ۸۳/۲/۲۸.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۷)، **بیانات در دیدار با رئیس جمهور و هیئت دولت**، تهران: ۸۸/۶/۱۴.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۷)، **بیانات جمعی از دانش آموزان و دانشجویان و تشکلهای مختلف دانشگاهی**، ۸۶/۲/۲۵.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۸۹)، **بیانات در دیدار با اعضاء خبرگان رهبری**، تهران: ۸۹/۶/۲۵.
- آیت الله خامنه ای، سید علی (۱۳۹۱)، **بیانات در دیدار اعضای دوره جدید مجمع تشخیص مصلحت**

نظام، ۱۳۹۱/۶/۲۰.

- آیت الله خامنه ای، سیدعلی (۱۳۹۲)، **بیانات در دیدار کارگران و فعالان بخش تولید کشور به مناسبت هفته کارگر** ۱۳۹۲/۵/۱۲.

- آیت الله خامنه ای، سیدعلی (۱۳۹۲)، **بیانات در دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور در مصلاهی امام خمینی (ره)**، ۲۹/۰۸/۱۳۹۲.

- آیت الله خامنه ای، سیدعلی (۱۳۹۲)، **بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی**، ۱۹/۰۹/۱۳۹۲.

۶۰

دوفصلنامه مطالعات
بیداری اسلامی

سال دوم، شماره سوم، بهار و تابستان ۱۳۹۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی